

ІНДЕКС ІНКЛЮЗІЇ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: НОВІ ВЕКТОРИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Н.М. ДЯТЛЕНКО,

Україна, м. Київ, ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка

Державна політика в галузі дошкільної освіти спрямовує педагогів на пошук оптимальних шляхів особистісного розвитку дошкільників та формування їхньої життєвої компетентності як здатності в міру своїх вікових можливостей орієнтуватися в оточуючому середовищі, оволодівати знаннями та вміннями, вибудовувати взаємини з оточуючими. Це вимагає реформування та оновлення дошкільної освіти у напрямку опікування створенням сприятливих умов для успішного навчання, виховання та розвитку кожної дитини. Питання щодо того, в якому напрямку варто йти, яким чином збагатити освітній процес особистісно орієнтованими та індивідуалізованими підходами, значною мірою може бути розв'язане завдяки застосуванню в дошкільному навчальному закладі механізму, що має назву «індекс інклюзії» – свого роду механізму саомоніторингу, мета якого допомогти кожному педагогічному колективу стати ефективним та сучасним, завдяки збагаченню педагогічної практики інклюзивними підходами. Для початку варто сказати, що механізм застосування індексу інклюзії в дошкільному навчальному закладі розкрито в навчально-методичному посібнику, який має назву «Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад» [1] і являє собою добірку практичних матеріалів, спрямованих на планування дій зі створення та розвитку в дошкільному навчальному закладі інклюзивного освітнього середовища для всіх учасників навчально-виховного процесу.

Застосування індексу інклюзії в дошкільному закладі допомагає педагогічному колективу уважно придивитися до особливостей організації освітнього процесу та побачити ресурси, які до певного часу не були використані повноцінно, подолати бар'єри, що гальмують інноваційний процес закладу, організувати підтримку кожної дитини і допомогти їй одержати кращі навчальні результати. Індекс інклюзії пропонує мобілізувати освітні ресурси навчального закладу, залучивши громадські організації, місцеву громаду, батьків, заклади культури; звернути увагу та спробувати подолати бар'єри, зокрема, щодо невідповідності між змістом програми та методами навчання, акцентів на слабких, а не сильних сторонах дітей; організувати підтримку дітей

завдяки залученню додаткових спеціалістів, виробленню індивідуалізованих освітніх програм, розробці спеціального обладнання тощо.

Чим ще особливий цей механізм самомоніторингу? Вперше пропонується розглядати в складі дітей з особливими освітніми потребами не лише інвалідів, а й велику кількість дітей з різноманітними освітніми потребами, наприклад, дітей, які не володіють мовою навчання, які випереджають однолітків у своєму розвитку, які мають певні задатки та здібності і виявляють підвищений інтерес до певних видів діяльності, які мають окремі часткові відставання тощо. Для кожного дошкільного навчального закладу індекс інклюзії може стати дороговказом у розвитку інклюзивної культури, реалізації інклюзивної політики, апробації інклюзивної практики.

Важлива позиція, яка декларується механізмом індексу інклюзії – об'єднання всіх учасників освітнього процесу (дорослих і малих), створення єдиної дружньої відповідальної команди, яка опікується кожним і допомагає тим, хто цього потребує. Індекс інклюзії пропонує не покладатися на контроль з боку керуючих органів, а самим вдаватися, насамперед, до ретельної самооцінки всіх аспектів життя навчального закладу та на її основі розробляти ефективні плани та програми діяльності. Важливо, орієнтуватися на інклюзивні цінності як основу будь-якого розвитку; налаштовуватися на організацію такого планування, щоб зміни мали довготривалий ефект, передбачали підтримку дітей, педагогів, батьків, опікунів, дали змогу врахувати знання та ідеї кожного.

Інклюзивне середовище в дошкільному навчальному закладі може бути реалізоване у трьох основних напрямках – організаційній культурі, освітній політиці на рівні навчального закладу (внутрішні нормативні документи) та існуючої практики організації освітнього процесу.

Розглянемо детальніше зміст кожного із напрямів, що в сукупності можуть забезпечити успішну інклюзивну освіту в навчальному закладі. *Організаційна культура* відображує ставлення, цінності та переконання і є суттєвою для сталого розвитку закладу. Цей напрям налаштовує на створення дружнього колективу, який поділяє ідеї співробітництва, ціннісного ставлення до кожного. Еталоном є позиція, коли загальні інклюзивні цінності поділяються та приймаються всіма членами колективу навчального закладу, дітьми, адміністрацією та батьками. Особливості організаційної культури закладу обумовлюють характер прийняття рішень щодо політики дошкільного закладу та практики роботи з дітьми.

Діяльність навчального закладу регламентує *освітня політика*, що передбачає побудову зрозумілої інклюзивної стратегії та необхідність урахування інклюзивних аспектів у всіх документах закладу: планах, програмах, статутах – всюди, де відображуються заходи на підтримку інклюзивних цінностей. Інклюзивна політика в закладі вимагає заохочувати усіх членів колективу навчального закладу та дітей брати участь у цій роботі із самого першого етапу. На підтримку інклюзивної політики можуть спрямовуватися досить різні кроки, але їх об'єднує одне – прагнення створити якнайкращі умови для задоволення різноманітних освітніх потреб дітей. Мова йде про створення цілісної освітньої системи, що базується на інклюзивних принципах.

Окремий напрям індексу інклюзії спрямовується на *запровадження інклюзивної практики і передбачає* налаштування педагогів та батьків на збагачення можливостей застосування та залучення всіх дітей до гри та навчання. У різних формах організації дитячої діяльності мають враховуватися різноманітні потреби дітей, а самі діти заохочуватися до активної участі у грі й навчанні, що базується на їхньому досвіді.

Техніка роботи з посібником досить проста: колектив освітнього закладу орієнтуючись на напрями, розділи та індикатори обговорює різні сторони життя дошкільного закладу і робить висновки про рівень його інклюзивності і на цій основі розробляє стратегію подальшого розвитку (планує та в подальшому реалізує підходи, сприятливі для повноцінного активного включення в освітній процес усіх дітей з різними освітніми потребами і можливостями). Може трапитися так, що в силах навчального закладу на перших порах будуть лише незначні зрушення, втім це будуть перші кроки, за якими обов'язково будуть наступні...

Процес аналізу стану справ у дошкільному закладі та розробки плану інклюзивного розвитку закладу – це не оцінка компетентності його учасників, а пошук шляхів, додаткових ресурсів, можливостей для успішного навчання і розвитку усіх дітей. План інклюзивного розвитку дошкільного навчального закладу має відображувати таку культуру, де шанобливо ставляться до кожного учасника, враховуються всі особливості кожної дитини. Планування діяльності навчального закладу – це завжди складний процес, втім саме такий підхід може призвести до того, що педагогічні працівники і самі діти зможуть внести у культуру, політику та практику дошкільного закладу зміни, які є досить значними і часто неочікуваними.

У процесі використання матеріалів посібника варто пройти через такі етапи: *підготовчий* (формування координаційної групи; попередній аналіз планування навчального закладу; ознайомлення з матеріалами посібника та основними

концепціями за допомогою індикаторів і запитань; підготовка до роботи з групами); вивчення ситуації з реалізацією інклюзивних підходів у діяльності дошкільного навчального закладу (вивчення думки педагогічного персоналу, керівних органів, дітей, батьків (опікунів), визначання пріоритетів); розробка плану інклюзивного розвитку навчального закладу (інтегрування визначених пріоритетів у діючий план діяльності навчального закладу); запровадження пріоритетних напрямів плану інклюзивного розвитку ДНЗ (реалізація визначених пріоритетів; моніторинг та оцінка реалізації плану); оцінка процесу впровадження інклюзивних підходів у діяльність ДНЗ (оцінювання роботи з упровадження інклюзивних підходів у діяльність ДНЗ; програма подальшої роботи з упровадження інклюзивних підходів).

Особливе місце в реалізації механізму інклюзії в дошкільному закладі займає *координаційна група* – група авторитетних осіб дошкільного закладу, які своїм складом репрезентують весь колектив. До складу координаційної групи бажано включити керівника дошкільного навчального закладу, заступників, методистів, педагогів, інших фахівців, батьків; у процесі спільної роботи за необхідності можуть залучатися інші зацікавлені особи. Координаційна група має працювати на засадах співробітництва, уваги і поваги до думки кожного учасника, незалежно від статі, посади чи статусу. При цьому ніхто і зокрема, керівник закладу не повинен монополізувати процес обговорення. У роботі координаційної групи має панувати довіра та розуміння того, що кожний має право вільно висловлювати свою думку. Має заохочуватися дискусія, щирість в оцінках, нестандартні пропозиції. Відмінності в думках повинні вітатися і сприйматися як ресурс, що сприяє стимулюванню рефлексії всієї групи.

Таким чином, матеріали посібника допоможуть педагогам різних навчальних закладів, незалежно від їх інклюзивності на даний момент, включитися в процес розбудови закладу у напрямку створення сприятливих умов для кожного учасника освітнього процесу, досягнення всіма дітьми максимально високих досягнень, просування демократичних цінностей і практик.

Література:

1. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. Під заг. ред. Шинкаренка В.І. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. – 100 с.